

University of
Sistan and Baluchestan

Iranian Academy of
Management Sciences

Meta-Synthesis of Resilient Policy-Making Studies

Fatemeh Hematiyan¹, Hadi Khanmohammadi^{2*},
Saeid Zarandi³, Hosein Aslipour⁴

1. PhD student in Public Administration, Public Policymaking, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.
E-mail: Fatemehematiyan.sbu@gmail.com
2. Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
E-mail: Khanmohammadi@atu.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.
E-mail: saeed_zarandi@atu.ac.ir
4. Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran. E-mail: aslipour@atu.ac.ir

Extended Abstract

Abstract

Today, for development, societies and governments must be able to adapt and be resistant to the fluctuations and challenges ahead; therefore, familiarity with the fundamental concepts of resilience and its development is of particular importance for all types of governance. In this regard, the main goal of the current research is to identify the antecedents, characteristics and consequences of resilient policymaking. This research has been conducted using the Meta-synthesis qualitative method in order to systematically review the findings of the studies conducted in this regard. The tool for collecting data and information of the current research was valid studies and researches in the period of 2000 to 2024, including 16 articles. In this research, 140 codes were identified and then the identified codes were separated, integrated and categorized based on the degree of conceptual similarity. Based on this, the extracted codes were classified into 7 categories (Enabling factors, accelerators, characteristics of resilient policymaking, characteristics of resilient policymakers, output, results, impact) and 3 macro concepts (Antecedents of resilient policymaking, characteristics of resilient policymaking and policymakers, and consequences of resilient policymaking).

Introduction

The present study was conducted with the aim of elucidating the concept of resilient policymaking and proposing a model grounded in prior scholarship in this field. This issue gains particular significance in contexts where policymaking is confronted with volatility, uncertainty, crises, and

environmental complexity, thereby requiring a dynamic and adaptive approach. Drawing on the existing body of literature, the article seeks to move beyond fragmented descriptive accounts and to uncover the internal logic underlying this mode of policymaking. Accordingly, the principal objective of the study was to identify the antecedents, characteristics, and consequences of resilient policymaking.

Case study

Given the qualitative and documentary nature of the present study and the application of the meta-synthesis method, the statistical population does not comprise individuals, organizations, or human participants; rather, it consists of the corpus of existing scientific studies in the field of resilient policymaking. Accordingly, the research population encompasses all relevant international articles and credible sources published in selected scientific databases including Google Scholar, ProQuest, Scopus, ScienceDirect, and Springer between 2000 and 2025, which directly or indirectly address concepts such as resilient policymaking, resilient policy, resilient decision-making, resilient policymakers, and dimensions related to resilience within policymaking processes. This population was selected because, in meta-synthesis research, the texts of prior studies are treated as primary data, enabling the researcher to extract concepts, categories, and a new conceptual model through the systematic analysis, interpretation, and synthesis of existing findings. Consequently, given the emergent nature and conceptual fragmentation of the resilient policymaking literature, investigating studies published within this timeframe facilitates the identification of the conceptual evolution, core dimensions, antecedents, characteristics, and consequences of this concept.

Materials and Methods

This study is qualitative in nature and employs a meta-synthesis approach, using an interpretive–analytical framework based on the seven-step model of Sandelowski and Barroso. In the search process, 74 articles and sources were initially identified, of which 16 selected articles were ultimately included in the final analysis. The extracted data were analyzed through a coding procedure, resulting in 276 initial codes that were refined into 140 final codes following the process of screening and consolidation. These codes were then organized into seven main categories and three overarching concepts, and their validity was assessed through the calculation of the Cohen’s kappa coefficient.

Results and Findings

The findings revealed that resilient policymaking can be explained through three overarching concepts: antecedents, characteristics, and consequences. In the domain of antecedents, enabling factors such as crisis, uncertainty, complexity, resource constraints, and shocks were identified, along with accelerators such as feedback, learning, stakeholder participation, scenario

planning, and risk management. In terms of characteristics, resilient policymaking is associated with components such as flexibility, adaptability, legitimacy, complexity management, adaptive decision-making, and foresight, while resilient policymakers are characterized by effective leadership, collaboration, strategic vision, and the capacity to lead change. The consequences of this mode of policymaking emerge at three levels—outputs, outcomes, and impacts—and include responsiveness to emerging threats, recovery from crises, continuous improvement, preparedness, resilience, transformation, and policy development.

Conclusion

Based on the findings of the article, resilient policymaking should be understood not as a temporary reaction to crises, but as an enduring logic of governance. This framework demonstrates that the sustainability and effectiveness of policies depend on the interaction among enabling conditions, accelerators, policy characteristics, and the attributes of policymakers. Accordingly, the article recommends that the causal relationships among these components be empirically tested, that the role of resilient policymakers and capacities such as leadership and resilient thinking be further examined, and that longitudinal studies be undertaken to better understand the transformation of outputs into outcomes and impacts. It also recommends applying this framework in areas such as crisis management, health, environmental policy, and urban governance.

Keywords: policymaking, resilience, resilient policymaking, Meta-synthesis.

Article Type: Research Article

Cite this article: Hematiyan, F., & Khanmohammadi, H., Zarandi, S., & Aslipour, H. (2026). Meta-Synthesis of Resilient Policy-Making Studies. *Public Management Researches*, 19 (72), 1-34. (In Persian)

DOI:10.22111/JMR. 2026.52045.6386

Received: 16 May. 2025

Revised: 08 Feb. 2026

Accepted: 06 June. 2026

Published online: 22 June. 2026

© The Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

فرا ترکیب مطالعات خط‌مشی گذاری تاب آور

فاطمه همتیان^۱ - هادی خان محمدی^۲ - سعید زرندی^۳ - حسین اصلی پور^۴

۱. دانشجوی دکتری رشته مدیریت دولتی، گرایش خط‌مشی‌گذاری عمومی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. Fatemehematiyan.sbu@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. Khanmohammadi@atu.ac.ir

۳. استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. saeed_zarandi@atu.ac.ir

۴. دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. aslipoor@atu.ac.ir

چکیده

امروزه جوامع و حکومت‌ها برای توسعه بایستی بتوانند در برابر نوسانات و چالش‌های پیش رو، سازگار و مقاوم باشند، از این رو آشنایی با مفاهیم بنیادی تاب‌آوری و توسعه آن برای انواع حکمرانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا هدف اساسی پژوهش حاضر شناسایی پیش‌آیندها، ویژگی‌ها و پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور است تا بتواند با بهره‌گیری از رویکرد تاب‌آوری در سازوکارهای خط‌مشی‌گذاری به تبیین و توسعه مفهومی به نام خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور اقدام ورزد. این پژوهش با استفاده از روش کیفی فرا ترکیب انجام شده است تا بتواند یافته‌های مطالعات صورت گرفته در این خصوص را به صورت نظام‌مند بررسی نماید. ابزار گردآوری داده‌ها و اطلاعات پژوهش حاضر، مطالعات و پژوهش‌های معتبر در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴، شامل ۱۶ مقاله بود. در این پژوهش تعداد ۱۴۰ کد شناسایی گردید و سپس کدهای شناسایی شده بر اساس میزان تشابه مفهومی تفکیک، ادغام و دسته‌بندی شدند. بر این اساس، کدهای استخراج شده در قالب ۷ مقوله (عوامل زمینه‌ساز، شتاب‌دهنده‌ها، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور، خروجی، نتایج، اثر) و ۳ مفهوم کلان (پیش‌آیندهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری و خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور و پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور) طبقه‌بندی شدند.

واژه‌های کلیدی: خط‌مشی‌گذاری، تاب‌آوری، خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور، فرا ترکیب

استناد: همتیان، فاطمه؛ خان محمدی؛ هادی، زرندی، سعید؛ اصلی پور، حسین. (۱۴۰۵). فرا ترکیب مطالعات خط‌مشی‌گذاری

تاب‌آور، پژوهش‌های مدیریت عمومی. ۱۹(۷۲)، ۳۴-۱. DOI:10.22111/JMR.2026.52045.6386

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۶ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۶ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

نوع مقاله: علمی پژوهشی ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان حق مؤلف © نویسندگان

مقدمه

از آنجایی که خط‌مشی‌گذاری در حوزه‌های متفاوت، با توجه به چالش‌های آن حوزه، عناصر و ویژگی‌های منحصر به فرد خود را دارد و با در نظر داشتن شرایط پیچیده، بحران و پیچیدگی‌های موجود در خط‌مشی‌گذاری که مورد بررسی قرار گرفته است، پژوهش حاضر در صدد است تا با بهره‌گیری از رویکرد تاب‌آوری در سازوکارهای خط‌مشی‌گذاری به تبیین و توسعه مفهومی به نام خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور اقدام ورزد. گونه‌ای از خط‌مشی‌گذاری که با در نظر گرفتن تاب‌آوری در سازوکارها در راستای رفع بحران‌ها و عدم اطمینان‌ها در فضای خط‌مشی‌گذاری گام برمی‌دارد. در فرآیندهای بحران‌زده و چالش‌برانگیز عرصه خط‌مشی‌گذاری، دادوستدهای سیاسی با هدف دستیابی به منافع شخصی نقشی مهم را بازی می‌کند (Alvani, 2014: 93)، بی‌عدالتی حاکم می‌گردد (Baqeri, Pourezat, Mazaheri and Baqeri Miab, 2013: 138)، خودکامگی و خودخواهی خط‌مشی‌گذاران باعث می‌شود آن‌ها تنها به منفعت شخصی خود بیندیشند و به مصلحت عامه توجهی نداشته باشند (Alvani, 2014: 168-169). ترجیح رابطه بر ضابطه از ویژگی‌های اصلی این فرآیند است (Alvani, Seyyed Mehdi and Sharifzad, 2014: 172). این رفتارها تأثیرات سوئی بر فرآیند خط‌مشی‌گذاری می‌گذارند. به‌عنوان مثال، بی‌عدالتی در اجرای خط‌مشی‌ها باعث می‌شود در جامعه به گروه‌های خاصی امتیاز داده شود و برخی از منفعتی محروم شوند (Baqeri, Pourezat, Mazaheri and Baqeri Miab, 2013: 143-144). همچنین، تنازع سیاسی میان خط‌مشی‌گذاران با هدف ایجاد بازندگان و برندگان و دنبال کردن منافع شخصی ایشان به سمت ارضای خودکامگی، سیری ناپذیری و خودمحوری گام برمی‌دارد. در این راستا، اطلاعات به واسطه خط‌مشی‌گذاران دچار دست‌کاری می‌گردد تا در جهت رسیدن به اهداف در فرآیند خط‌مشی‌نقش ایفا کند. اگرچه دست‌کاری ممکن است اهداف متعدد و متفاوتی را دنبال نماید اما در واقع در راستای دنبال کردن هدف‌های شخصی است (Moadab, 2005: 139-149). وجود چنین شرایطی در فضای خط‌مشی‌گذاری که منجر به بروز بحران‌ها خواهد شد ضرورت بهره‌گیری از رویکرد تاب‌آورانه در خط‌مشی‌گذاری‌ها را دوچندان می‌کند. از دیگر مواردی که مطالعه در خصوص خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را ضرورت بخشیده است، موضوع اعمال تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران توسط آمریکا است. پس

از شروع هر موج تحریمی علیه جمهوری اسلامی ایران و به موجب صعوبت‌ها و دشواری‌های ناشی از آن، مسئولین و مدیران کشور به صورت آشکار یا ضمنی به دنبال پاسخ به این سؤال هستند که: «تحریم‌ها تا چه زمانی پابرجاست؟» همچنین تلقی ضمنی در برخی سطوح مدیریتی و در برخی بخش‌ها، این است که «با توجه به موقتی بودن تحریم‌ها، کافی است تصمیماتی گرفته شود که برای مدت کوتاهی اقتصاد کشور دوام بیاورد تا پس از آن با رفع تحریم‌ها مجدداً به روال سابق بازگردیم». نکته پراهمیت در اینجا، این است که موضوع دوام‌آوردن اشاره به تاب‌آوری داشته و تصمیماتی که منجر بر دوام‌آوردن می‌شوند نیز اشاره بر تصمیم‌گیری یا خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور دارد (Razmahang, 2019). در همین راستا، پژوهش حاضر صرفاً به جمع‌بندی یافته‌های پیشین اکتفا نمی‌کند و در نظر دارد مطالعات خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را با استفاده از روش فرا ترکیب مورد بازتفسیر قرار دهد تا در نهایت، به چرایی ظهور و بروز خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور، چیستی و پیامدهای آن دست پیدا کند. با توجه به ماهیت مسئله پژوهش که معطوف به بازتفسیر و ارتقای سطح انتزاع مفهوم خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور است، روش فرا ترکیب به‌عنوان رویکردی متناسب انتخاب شد. برخلاف مرور سیستماتیک که عمدتاً بر تجمیع و مقایسه یافته‌ها تمرکز دارد، فرا ترکیب امکان استخراج مفاهیم کلان و بازسازی چارچوبی منسجم را از دل تفسیرهای موجود فراهم می‌سازد؛ امری که با اهداف پژوهش حاضر هم‌خوانی بیشتری دارد.

چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

۱- مبانی نظری پژوهش

خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور به مجموعه‌ای از خط‌مشی‌گذاری‌ها و فرایندهای تصمیم‌گیری اطلاق می‌شود که با اتکا بر پیش‌نگری راهبردی، یادگیری مستمر و ظرفیت‌سازی نهادی، قادر است در مواجهه با شوک‌ها، بحران‌ها و عدم قطعیت‌های پیچیده، ضمن حفظ کارکردهای اساسی خود، به صورت انعطاف‌پذیر تعدیل شده و در مسیر تحقق اهداف عمومی تداوم یابد. این نوع خط‌مشی‌گذاری نه تنها بر مقاومت در برابر اختلالات تأکید دارد، بلکه بر توانایی پیش‌بینی، انطباق و بازآفرینی سیاست‌ها در طول زمان تمرکز می‌کند (OECD, 2025). خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور به خط‌مشی‌گذاری‌هایی اطلاق می‌شود که در بستر حکمرانی مشارکتی و از طریق یادگیری مستمر سیاستی، توانایی انطباق، بازتنظیم و بهبود

خود را در مواجهه با تغییرات محیطی، عدم قطعیت‌ها و چالش‌های پیچیده دارا هستند. در این رویکرد، تاب‌آوری خط‌مشی‌گذاری نه صرفاً به معنای مقاومت در برابر اختلالات، بلکه به‌عنوان ظرفیتی پویا برای یادگیری، اصلاح مسیر و ارتقای عملکرد سیاست‌ها در طول زمان درک می‌شود (Martikalini, 2024). خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور مفهومی است که با پیچیدگی و عدم اطمینان‌های روزافزون سازمان‌ها و جوامع، ظهور پیدا کرده است. این مفهوم به معنی ظهور و طراحی خط‌مشی‌هایی است که با بروز پیچیدگی و تغییرات محیطی، انطباق یافته و با شرایط سازگار می‌شود، همچنین در جهت جلوگیری از بروز اختلالات و افزایش اثربخشی عمل می‌کند. پایه‌های نظری در مفهوم خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور شامل حکمرانی انطباق یافته و نظریه پیچیدگی است. حکمرانی انطباق یافته یکی از مفاهیم ریشه‌ای و مرکزی در خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور است. به گفته فولک^۱ (۲۰۰۵)، حکمرانی انطباق یافته به یادگیری سازمان‌ها و دولت‌ها از اختلالات و عدم اطمینان‌های موجود اشاره دارد. این رویکرد بر انعطاف‌پذیری، مشارکت ذینفعان و یادگیری متقابل بر اساس سه ویژگی کلیدی تاب‌آوری اشاره دارد (Folke et al., 2005). به گفته والکر^۲ (۲۰۰۴)، تئوری پیچیدگی به فهم اینکه چگونه خط‌مشی می‌تواند تاب‌آور باشد، اشاره دارد. والکر استدلال می‌کنند که سیستم‌هایی با اجزای متعدد و به‌هم‌پیوسته، باید با استحکام و انعطاف‌پذیری طراحی شوند تا قابلیت مقابله با تغییرات غیرقابل پیش‌بینی را به دست آورند (Walker et al., 2004).

فرآیند خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور رویکردی نظام‌مند و پویاست که برای مواجهه با چالش‌های پیچیده در محیط‌های غیرقابل پیش‌بینی طراحی شده و شامل گام‌های متصل به یکدیگر است. این فرآیند با شناسایی دقیق مسئله در بستری گسترده (اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی) آغاز می‌شود (Meadows, 2008) و با تعامل فعال با ذینفعان برای دستیابی به اجماع ادامه می‌یابد (Solecki et al., 2015). در گام‌های بعدی، با بهره‌گیری از برنامه‌ریزی سناریومحور و ارزیابی ریسک، چارچوبی منعطف و سازگار طراحی و توسعه می‌یابد که قابلیت اصلاح دوره‌ای را دارد (Holling, 1978). پس از اجرای خط‌مشی، نظارت مستمر و پایش داده‌ها برای شناسایی موانع در حین اجرا ضروری است (Folke et al.,)

1. Folke

2. Walker

2005؛ داده‌های حاصل از این پایش، مبنای ارزیابی منظم و اصلاحات لازم قرار می‌گیرند (Walker et al., 2004). در نهایت، این چرخه با ارتباطات شفاف و تسهیم دانش میان ذینفعان (Berkes et al., 2003) و یادگیری سازمانی برای نهادینه‌سازی فرهنگ بهبود مستمر در سیاست‌گذاری‌های آتی تکمیل می‌گردد (Ekstrom & Moser, 2010).

۲- پژوهش‌های پیشین

رابرتز^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان چارچوب ریسک، پاداش و تاب‌آوری: خط‌مشی‌گذاری یکپارچه در دنیای پیچیده^۲ بیان می‌کند در چند سال گذشته، بسیاری از ایالت‌های سراسر جهان با یک شوک برای اقتصادهای خود روبرو شده‌اند. از به‌دست‌گرفتن زنجیره‌های تأمین جهانی تا تجارت و امور مالی این نگرانی‌ها را در مورد چگونگی ایجاد تعادل بین عدم اطمینان‌ها، پاداش‌ها و تاب‌آوری در مرکز بحث‌های عمومی و خط‌مشی‌گذاری ایجاد کرده است. این مقاله چارچوب ریسک، پاداش و تاب‌آوری جدیدی را ارائه می‌دهد که رشته‌ها و دامنه‌های متنوع را سنتز و ادغام می‌کند. در ادامه، محرک‌های هر عنصر، نحوه اتصال آن‌ها و انتخاب‌های خط‌مشی بیان می‌شود. با انجام این کار، مدل ذهنی جدیدی برای تفکر و کار در مورد چالش‌های پیچیده به خط‌مشی‌گذاران ارائه می‌شود (Roberts, 2023).

دوال^۳ و لوکاس^۴ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان خط‌مشی‌گذاری برای تقویت تاب‌آوری در کشورهای دموکراتیک: بررسی سوئد، اسرائیل و استرالیا^۵ بیان می‌کنند اصطلاح «تاب‌آوری» به‌طور فزاینده‌ای در گفتمان سیاست خارجی و امنیتی مطرح شده است و در استراتژی جهانی اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۶، استراتژی امنیت ملی ایالات متحده در سال ۲۰۱۷ و اخیراً در بررسی یکپارچه ۲۰۲۱ بریتانیا ظاهر شده است. این راهبردها به اهمیت آماده‌سازی و پاسخگویی به بحران‌هایی اشاره می‌کنند که می‌توانند بر جامعه غیرنظامی

¹. Anthea Roberts

². Risk, Reward, and Resilience Framework: Integrative Policy Making in a Complex World

³. Livia Dewaele

⁴. Rebecca Lucas

⁵. Policymaking to support resilience in democratic countries: an examination of Sweden, Israel, and Australia

تأثیر بگذارند. در حالی که این استراتژی‌ها در مورد اهمیت ایجاد تاب‌آوری توافق دارند، آن‌ها خط‌مشی‌های مشخصی را که برای انجام این کار لازم است مشخص نمی‌کنند. از طریق مقایسه سه کشور که در اسناد امنیت ملی خود به تاب‌آوری اشاره می‌کنند، سوئد، اسرائیل و استرالیا، این مقاله اقداماتی را که به تاب‌آوری در دموکراسی‌ها کمک می‌کند، شناسایی می‌کند. همچنین بحث خواهد شد که چگونه خط‌مشی‌گذاران در کشورهای دموکراتیک باید روندهای نوظهور و تهدیدهای آینده را برای افزایش تاب‌آوری خود در یک محیط امنیتی به طور فزاینده پیچیده و خطرناک پیش‌بینی کنند (Dewaele and Lucas, 2022).

پژوهشی تحت عنوان چارچوب تصمیم‌گیری تاب‌آور براساس رویکرد شبیه‌سازی^۱، توسط نژاتی^۲ (۲۰۲۱)، نگارش شده است. در این پژوهش، ضرورت تصمیم‌گیری با چارچوب تاب‌آوری تحت شرایط و عوامل استرس‌زا مانند شرایط آشفته، محدودیت‌های بودجه، محدودیت‌های زمانی، محدودیت منابع، عدم قطعیت و پیچیدگی سطح بالا در روند بهبود یک جامعه اثبات شده است. همچنین براساس شبیه‌سازی، موقعیتی را برای سیستم به وجود می‌آورد و تاب‌آوری را در آن ارزیابی می‌کند. این رویکرد تصمیم‌گیری برای شرایط بحرانی و حیاتی کاربرد داشته و باعث تصمیم‌گیری با رویکرد بهینه خواهد شد (Nozhati, 2021).

اسکات^۳ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان تاب‌آوری، ریسک و خط‌مشی‌گذاری^۴ به بررسی مفهوم تاب‌آوری و کاربرد روزافزون آن در سیاست در دهه گذشته و کاربرد بالقوه آن در چارچوب‌بندی مجدد خط‌مشی در پی بحران کرونا می‌پردازد. در حالی که تاب‌آوری در دهه گذشته در اکولوژی سیستم‌ها ظهور می‌کند، توجه قابل توجهی را در طیفی از رشته‌های علوم اجتماعی و از سوی خط‌مشی‌گذاران برای بررسی نحوه مقابله یا واکنش سیستم‌های اجتماعی به طیفی از بحران‌ها یا «شوک‌ها»، از جمله خطرات زیست‌محیطی و اقتصاد جهانی، به خود جلب کرده است. این پژوهش دو رویکرد کلیدی برای تاب‌آوری را بررسی

¹. A resilience-based framework for decision making based on simulation-optimization approach

². Nozhati

³. Mark Scott

⁴. Resilience, Risk and Policymaking

می‌کند: یک رویکرد تعادلی (بازگشت سریع) مبتنی بر مفروضات «بازگشت به حالت عادی» و یک رویکرد تکاملی (جهش روبه‌جلو) که با تأکید بر ظرفیت انطباقی و تحول مشخص می‌شود. هر دو گفتمان در پاسخ‌های سیاسی به بحران کووید-۱۹ مشهود بوده‌اند و این پرسش را مطرح می‌کنند: تاب‌آوری چه چیزی، به چه چیزی و برای چه کسی؟ این پژوهش به‌طور انتقادی ظرفیت تاب‌آوری را به‌عنوان یک چارچوب خط‌مشی‌گذاری در پی همه‌گیری جهانی بررسی می‌کند (Scott, 2021).

هاک^۱، مونستات^۲ و دریسن^۳ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان جریان‌سازی تاب‌آوری در خط‌مشی‌گذاری شهری: کرایستچرچ و روتردام^۴ بیان می‌کنند علی‌رغم محبوبیت روزافزون تاب‌آوری به‌عنوان یک سیاست شهری، ما اطلاعات کمی در مورد نحوه برخورد خط‌مشی‌گذاران و برنامه‌ریزان با چالش عملیاتی‌سازی تاب‌آوری شهری یا مشکلاتی که با آن‌ها مواجه هستند، داریم. اگرچه هدف نهایی آن‌ها احتمالاً ادغام اهداف تاب‌آوری در خط‌مشی‌گذاری و تصمیم‌گیری بخشی است، مفهوم جریان اصلی تاکنون در ادبیات تاب‌آوری شهری توجه نسبتاً کمی داشته است. برای پرداختن به این خلأ، از مفهوم جریان اصلی برای تجزیه و تحلیل دو شهر کرایستچرچ و روتردام، هر دو شرکت‌کننده در برنامه صد شهر تاب‌آور بنیاد راکفلر استفاده می‌کنیم. ما سه چالش اصلی را که در هر دو شهر با وجود اختلافات متنی آن‌ها مشهود است، شناسایی می‌کنیم. اولین مورد این است که تاب‌آوری را در اولویت اصلی خط‌مشی‌گذاری و برنامه‌ریزی قرار دهیم زیرا با سایر برنامه‌های توسعه شهری برای تعهد سیاسی رقابت می‌کند. ثانیاً، نهادینه کردن حاکمیت بین‌بخشی یک چالش است زیرا مشارکت در صد شهر تاب‌آور انگیزه‌های کمی برای اصلاحات نهادی به همراه دارد. چالش سوم مشارکت فعالانه تصمیم‌گیرندگان بخش‌های دولتی و خصوصی است. در پرتو این چالش‌ها، ما استدلال می‌کنیم که شرکت در صد شهر تاب‌آور اولین گام مرتبط به سمت جریان‌سازی تاب‌آوری شهری در کرایستچرچ و روتردام است. علاوه بر توسعه استراتژی تاب‌آوری و انتصاب یک افسر ارشد تاب‌آوری، تغییرات رسمی در قوانین

¹. Andreas Huck

². Jochen Monstadt

³. Peter Driessen

⁴. Mainstreaming resilience in urban policymaking? Insights from Christchurch and Rotterdam

رویه‌ای و خط‌مشی‌گذاری ملی برای رسیدگی به چالش‌های شناسایی‌شده مورد نیاز است (Huck, Monstadt and Driessen, 2020).

سالومون^۱، بروگی^۲، کراس^۳، وبر^۴ و بیر^۵ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان تصمیم‌گیری تاب‌آور برای سیستم‌های پیچیده^۶ بیان کردند سیستم‌های پیچیده مانند نیروگاه‌های صنعتی و شبکه‌های زیرساختی برای جوامع مدرن از اهمیت بالایی برخوردار هستند. با این حال، این سیستم‌ها در معرض تهدیدات مختلفی قرار دارند. تحقیقات جدید تنها بر نظارت و بهبود استحکام و قابلیت اطمینان سیستم‌ها تمرکز نمی‌کند، بلکه بر بازیابی آن‌ها از حوادث نامطلوب نیز تمرکز دارد. مفهوم تاب‌آوری این تحولات را در برمی‌گیرد. معیارهای کمی مناسب تاب‌آوری می‌تواند از تصمیم‌گیرندگانی که به دنبال بهبود یا طراحی سیستم‌های پیچیده هستند، حمایت کند. در این مقاله، ما ابزارهای جامع و قابل انطباق گسترده‌ای را برای تصمیم‌گیری مبتنی بر تاب‌آوری توسعه می‌دهیم. با ادغام یک معیار تاب‌آوری مناسب همراه با یک معیار ریسک سیستمی مناسب، ما ابزارهای عددی کارآمد را طراحی می‌کنیم که به تصمیم‌گیرندگان در ایجاد تعادل در سرمایه‌گذاری‌های مختلف افزایش‌دهنده تاب‌آوری کمک می‌کند. این رویکرد امکان مقایسه مستقیم بین ترتیبات پیشگیری از شکست و روش‌های بهبود بازیابی را فراهم می‌کند که منجر به مبادله بهینه با توجه به انعطاف‌پذیری یک سیستم می‌شود. علاوه بر این، این روش قادر به پرداختن به جنبه‌های پولی درگیر در فرآیند تصمیم‌گیری است (Salomon, Broggi, Kruse, Weber and Beer, 2020).

لکی^۷ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان رشد رهبری تاب‌آور جهانی: کار با سیاست‌مداران^۸ بیان می‌کند رهبران بزرگ، تاب‌آوری ایجاد می‌کنند و اعضای جامعه خود را تواناتر،

¹. Julian Salomon

². Matteo Broggi

³. Sebastian Kruse

⁴. Stefan Weber

⁵. Michael Beer

⁶. Resilience Decision-Making for Complex Systems

⁷. Ray S. Leki

⁸. Growing global resilience leadership: working with diplomats

شایسته‌تر و تاب‌آورتر می‌کنند تا زمانی که به عنوان مسئولان بالغ و اصلی، وارد میدان عملیات شوند. تقویت تاب‌آوری شخصی یکی از اصول رهبری است. تیم‌های تاب‌آور، نوآورتر، سازنده‌تر و آماده‌تر برای همکاری با سازمان خود و حتی سایر سازمان‌ها هستند. مأموریت‌هایی که فاقد تاب‌آوری هستند، اغلب نشان‌دهنده تضاد داخلی، بهره‌وری ضعیف، روحیه پایین و نرخ بالای محدودسازی هستند. رهبران بزرگ نه تنها بر سبک زندگی متناسب با رویکردهای حرفه‌ای تسلط دارند بلکه، تاب‌آوری خود را ایجاد و حفظ می‌کنند و کیفیت و ظرفیت سازمان را از طریق رهبری تاب‌آور تقویت می‌کنند (Leki, 2019).

کاستاندا^۱ و گوررو^۲ (۲۰۱۸)، در پژوهشی تحت عنوان، تاب‌آوری خط‌مشی‌های عمومی در توسعه اقتصاد^۳، تاب‌آوری در خط‌مشی‌گذاری را مورد بررسی قرار داده است. این پژوهش بیان می‌کند در مواقعی که یک خط‌مشی نمی‌تواند براساس برنامه و هدف اولیه حرکت کرده و تامین مالی گردد، از ویژگی تاب‌آوری استفاده می‌گردد. مدل مطرح شده در این پژوهش ابتدا به طرح‌های پیشنهادی امتیاز تاب‌آوری داده، سپس قابلیت‌های پیاده‌سازی آن مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت با بررسی ارتباط بین تاب‌آوری خط‌مشی و اولویت خط‌مشی، به شناسایی گلوگاه‌ها می‌پردازد (Castañeda & Guerrero, 2018).

کاپانو^۴ و وو^۵ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان تاب‌آوری و استحکام در طراحی خط‌مشی: یک ارزیابی انتقادی^۶ بیان می‌کنند تاب‌آوری و استحکام مفاهیم هیجان‌انگیزی برای محققان عرصه سیاست و خط‌مشی هستند. استفاده گسترده از آن‌ها در سایر رشته‌ها، دانشمندان علوم اجتماعی و محققان سیاست را برانگیخته است تا آن‌ها را در تحلیل‌ها بکار گیرند. در پژوهش حاضر، تاب‌آوری و استحکام به عنوان لنزهایی برای بهبود درک فرآیند خط‌مشی و طراحی خط‌مشی بررسی می‌گردند. نتایج نشان می‌دهد که این دو مفهوم از نظر ارزش بالقوه برای تحلیل خط‌مشی عمومی متفاوت هستند. اجرای سریع، انطباق‌پذیری و

¹. Gonzalo Castañeda

². Omar A. Guerrero

³. The Resilience of Public Policies in Economic Development

⁴. Giliberto Capano

⁵. Jun Jie Woo

⁶. Resilience and robustness in policy design: a critical appraisal

پاسخ به عدم اطمینان‌ها و ابهامات، ظرفیت تاب‌آوری را در فرایند طراحی خط‌مشی تقویت می‌کند. خط‌مشی تاب‌آور می‌تواند با تمرکز بر مهارت‌ها و منابع موردنیاز، در مقابل چالش‌های پیش‌بینی‌نشده و عدم اطمینان‌ها، پاسخگویی مناسبی داشته باشد. لازم به ذکر است که تاب‌آوری در طراحی خط‌مشی بدین معنا نیست که در برابر عدم اطمینان و چالش‌ها فقط واکنش نشان داده می‌شود بلکه به طور فعالانه آن را مدیریت می‌کند و با پیش‌بینی، می‌تواند از چالش‌ها جلوگیری کند. در مقابل خط‌مشی تاب‌آور مفهومی تحت عنوان استحکام یا ثبات در خط‌مشی وجود دارد. نکته قابل توجه این است که هم تاب‌آوری و هم ثبات در خط‌مشی به دنبال ایجاد تغییرات تدریجی و حفظ وضع موجود هستند، اما نکته قابل توجه، نحوه ایجاد تغییرات حداقلی است که در دو رویکرد متفاوت است. در نتیجه مفهوم تاب‌آوری در خط‌مشی در جهت ایجاد پیشرفت و بهبود در فرایند خط‌مشی‌گذاری پدید آمده است (Capano & Woo, 2017).

موتینا^۱، لیزارالد^۲، دینتی^۳ و بوشر^۴ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان بازگشایی گفتمان خط‌مشی تاب‌آوری^۵ بیان می‌کنند تعداد فزاینده‌ای از پژوهش‌ها تلاش می‌کنند تاب‌آوری را در مواجهه با محرک‌های متعدد ریسک تعریف کنند. در این پژوهش، سعی شده ارزش‌هایی را که در یک رویکرد تاب‌آور در ارتباط با روابط بین محیط‌های اجتماعی، طبیعی و ... (از جمله توانایی‌های پیشگیری، واکنش، تغییر شکل و سازگاری) در بر می‌گیرد، شناسایی کند. با این حال، زمانی که پارادایم تاب‌آوری پذیرفته شد، توجه کمتری به شناسایی پیامدهای عملی این ارزش‌ها شده است. به منظور پرداختن به این شکاف، این مطالعه بررسی می‌کند که مؤسسات در بریتانیا در هنگام تلاش برای افزایش تاب‌آوری واقعاً چه کاری انجام داده‌اند. همچنین، به جای تعریف تاب‌آوری، بر آنچه که دولت‌های محلی و ملی و سایر ذینفعان انجام می‌دهند، زمانی که چیزی «تاب‌آور» نامیده می‌شود، تمرکز می‌کند. تجزیه و تحلیل ۳۰ سند خط‌مشی کلیدی، بررسی ۲۰ جلسه رسمی انجمن تاب‌آوری محلی

¹. Ksenia Chmutina

². Gonzalo Lizarralde

³. Andrew Dainty

⁴. Lee Boshier

⁵. Unpacking resilience policy discourse

و ۱۱ مصاحبه با ذینفعان تایید می‌کند که درک متفاوت (و اغلب رقابتی) از تاب‌آوری در کنار هم وجود دارد. این تحلیل نشان می‌دهد که تا چه حد تاب‌آوری به یک ساختار سیاسی بسیار پیچیده، انعطاف‌پذیر و پویا با پیامدهای مهمی برای شیوه‌های اعمال و اجرای خط‌مشی، اغلب با پیامدهای غیرمنتظره تبدیل شده است (Chmutina, Lizarralde, Dainty and Bosher, 2016).

لارکین^۱، فکس‌لنت^۲، آیزنبرگ^۳، ترامپ^۴، والاس^۵، چادرتون^۶ و لینکوف^۷ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان معیارهای آژانس و شیوه‌های سازمانی در تصمیم‌گیری تاب‌آور^۸ بیان می‌کنند دستورالعمل‌های اخیر دفتر رئیس جمهور ایالات متحده نیاز به تاب‌آوری در برابر افزایش تهدیدات امنیتی و بلایای طبیعی را به تفصیل بیان کرده است. در حالی که این اسناد خواستار بهبود تاب‌آوری هستند، هیچ چارچوب راهنمایی برای ارزیابی تاب‌آوری وجود ندارد. سپس آژانس‌های فدرال راه‌های فردی را برای رسیدگی به تاب‌آوری به دست می‌آورند که منجر به مجموعه‌ای از تلاش‌های موازی به جای یک تلاش منسجم ملی می‌شود. این مقاله مجموعه تلاش‌های فعلی اجرا شده توسط آژانس‌ها برای هدایت ادغام ارزیابی تاب‌آوری در سراسر دولت فدرال را خلاصه می‌کند. ما مروری انتقادی در مورد وضعیت علم تاب‌آوری در هفت آژانس فدرال و دیدگاه خود در مورد سازگاری و تفاوت در نحوه اجرای دستورات ریاست جمهوری توسط هر آژانس ارائه می‌کنیم. تجزیه و تحلیل حاصل تفاوت‌ها را در رویکردهای تاب‌آوری و زمینه مشترکی که آژانس‌های فدرال می‌توانند از آن برای حمایت از برنامه‌های مؤثرتر استفاده کنند، شناسایی می‌کند (Larkin, Fox, Lent, Eisenberg, Trump, Wallace, Chadderton and Linkov, 2015).

¹. Sabrina Larkin

². Cate Fox-Lent

³. Daniel A. Eisenberg

⁴. Benjamin D. Trump

⁵. Sean Wallace

⁶. Colin Chadderton

⁷. Igor Linkov

⁸. Benchmarking agency and organizational practices in resilience decision making

هوول^۱، آلیسون^۲ و پاور^۳ (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان مقابله با عدم اطمینان: استراتژی‌های پلیس برای تصمیم‌گیری تاب‌آور و اجرای اقدام^۴ انجام دادند. این مطالعه نشان می‌دهد چگونه یک تیم از افسران پلیس می‌توانند از استراتژی‌های مقابله‌ای خاص برای به حداقل رساندن عدم اطمینان در مراحل مختلف تصمیم‌گیری خود به منظور تقویت تصمیم‌گیری تاب‌آور برای مدیریت مؤثر یک حادثه بحرانی پرخطر استفاده کنند. مدل ارائه‌شده، تصمیم‌گیری در شرایط عدم قطعیت پیرامون یک حادثه بحرانی را مورد بحث قرار می‌دهد. همچنین، استفاده از استراتژی‌های مقابله‌ای مختلف در طول تصمیم‌گیری تیمی با استفاده از یک تمرین شبیه‌سازی‌شده؛ و یک استراتژی مقابله‌ای اضافی (بازتاب در عمل یا تصمیم‌گیری آنی حین عملیات) که به تصمیم‌گیری تیمی کمک می‌کند. داده‌های این مطالعه از یک جلسه فرماندهی که در یک رویداد آموزشی شبیه‌سازی‌شده، به دست آمد. این داده‌های ویدئویی در سه موضوع کدگذاری شدند: (۱) مرحله تصمیم. (۲) استراتژی مدیریت عدم قطعیت؛ و (۳) تصمیم اجراشده. نتایج نشان می‌دهد که هنگام ارزیابی موقعیت‌های پویا و پرخطر، تیم‌های افسران پلیس با تکیه بر استراتژی‌های «کاهش» برای جستجوی اطلاعات بیشتر و به‌روزرسانی مکرر این ارزیابی‌ها با عدم قطعیت کنار می‌آیند. آن‌ها متعاقباً به مرحله فرمول‌بندی طرح می‌روند و از تکنیک‌هایی برای شبیه‌سازی ذهنی استفاده می‌کنند و یک استراتژی فرمول‌بندی شده ترجیحی را شناسایی می‌کنند (Heuvel, *Alison and Power, 2014*).

کتاب تفکر تاب‌آوری: پایداری اکوسیستم‌ها و مردم در جهان در حال تغییر^۵، نوشته بریان واکر^۶ و دیوید سالت^۷ (۲۰۱۲)، به بحث گسترش تفکر تاب‌آور در خط‌مشی عمومی پرداخته و با تمرکز بر این که چگونه می‌توان خط‌مشی‌ها را به‌گونه‌ای طراحی کرد که قوی و

¹. Claudia van den Heuvel

². Laurence Alison

³. Nicola Power

⁴. Coping with uncertainty: police strategies for resilient decision-making and action implementation

⁵. Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World

⁶. Brian Walker

⁷. David Salt

سازگار باشد، می‌پردازد. همچنین در زمینه عوامل زمینه‌ساز در ایجاد خط‌مشی‌گذاری تاب‌آوری، عوامل کلیدی را شناسایی نمودند که عبارت است از: مفاهیمی مانند تاب‌آوری سیستم، مدیریت تطبیقی و نقش حلقه‌های بازخورد (Walker and Salt, 2012).

بیکر^۱ (۲۰۰۹) پژوهشی با عنوان آسیب‌پذیری و تاب‌آوری در بلایای طبیعی: دیدگاه بازاریابی و سیاست عمومی^۲ انجام می‌دهد. این پژوهش به این موضوع می‌پردازد که چگونه تعاریف آسیب‌پذیری به‌عنوان راهنما برای پاسخ‌های بازار و سیاست عمل می‌کنند و نشان می‌دهد که چگونه عدم درک اساسی از آنچه که یک فاجعه را ایجاد می‌کند و چه چیزی آسیب‌پذیری انسانی (و مصرف‌کننده) را تشکیل می‌دهد، توانایی افراد، جوامع و نهادها را محدود می‌کند. این مقاله به تشریح وضعیت فعلی امور در مفهوم‌سازی فاجعه و آسیب‌پذیری می‌پردازد، بین خطر و آسیب‌پذیری تمایز قائل می‌شود و به ده تناقض اشاره می‌کند که محدودیت‌هایی را برای تاب‌آوری ایجاد می‌کند. اساساً، دیدگاهی که در اینجا اتخاذ می‌شود این است که فاجعه از نظر اجتماعی ساخته شده است و آسیب‌پذیری یک فرآیند پویا است که به مجموعه‌ای از عوامل زمینه‌ای بستگی دارد. این مقاله نشان می‌دهد که مدل‌های پایدار توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در قلب تجزیه و تحلیل بلایا و آسیب‌پذیری قرار دارند. علاوه بر این، استدلال می‌کند که واکنش‌های بازار و سیاست باید هم کمبود منابع و ظرفیت‌های انطباقی و هم ویژگی‌های محیطی را در نظر بگیرند تا فرصت‌هایی برای تاب‌آوری ایجاد کنند؛ بنابراین، نقش خط‌مشی‌گذاری در ایجاد ظرفیت‌های انطباقی (انطباق با پیچیدگی‌ها) با هدف تقویت تاب‌آوری مهم و ضروری است (Baker, 2009).

مارشال^۳ (۲۰۰۷) پژوهشی با عنوان آیا برداشت از خط‌مشی می‌تواند بر تاب‌آوری اجتماعی در برابر تغییر خط‌مشی تأثیر بگذارد؟^۴ انجام داد. پژوهش حاضر به این سال می‌پردازد که آیا درک خط‌مشی می‌تواند توانایی ماهیگیران برای تاب‌آوری در برابر تغییرات در خط‌مشی شیلات را کاهش یا افزایش دهد. درک شیوه‌ای که ماهیگیران خط‌مشی‌ها را

¹. Stacey Menzel Baker

². Vulnerability and Resilience in Natural Disasters: A Marketing and Public Policy Perspective

³. N.A. Marshall

⁴. Can policy perception influence social resilience to policy change?

درک می‌کنند، این فرصت را برای مدیران شیلات فراهم می‌کند تا طراحی خط‌مشی را اصلاح کنند تا از تاب‌آوری سیستم بهتر محافظت کنند. ادراک خط‌مشی با پرسیدن از ماهیگیران ارزیابی می‌شود که سطح مشارکت خود را در فرآیند تصمیم‌گیری خط‌مشی، تأثیرات اجتماعی اقتصادی احتمالی، اثربخشی حفاظت و میزان اجرا (خط‌مشی‌های عمومی) چگونه درک می‌کنند. صد ماهیگیر در پنج جامعه به‌صورت کمی و کیفی مورد بررسی قرار گرفتند. درک منفی از خط‌مشی بر رفتار و واکنش عاطفی ماهیگیران تأثیر می‌گذارد و همچنین، بر تاب‌آوری آن‌ها تأثیر می‌گذارد. برای اینکه ادراک خط‌مشی مثبت باشد و تاب‌آوری افزایش یابد، ماهیگیران باید به‌طور معناداری در فرآیند تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری مشارکت داشته باشند (Marshall, 2007).

واکر^۱ و همکاران (۲۰۰۴)، در پژوهشی تحت عنوان، تاب‌آوری، انطباق‌پذیری و تغییرپذیری در سیستم‌های اجتماعی محیطی^۲، مفهوم تاب‌آوری را در سیستم‌های پیچیده مورد بحث قرار داده و بر نیاز به خط‌مشی‌هایی تأکید می‌کند که توانایی تغییر خود را داشته و همراه با تغییرات به وجود آمده خود را وفق دهند و در برابر اختلالات و آشوب‌ها امکان بازیابی خود را داشته باشند. لذا، این تعریف نشانگر اهمیت درک پویایی سیستم و پتانسیل مداخلات خط‌مشی برای تقویت یا تضعیف تاب‌آوری است (Brian Walker et al., 2004).

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف توسعه‌ای، از لحاظ ماهیت داده‌ها و سبک تحلیل داده‌ها جزء پژوهش‌های کیفی و بر اساس جمع‌آوری داده‌ها اسنادی است. از منظر روش انجام پژوهش تحلیلی-توصیفی است و داده‌های پژوهش با استفاده از روش کیفی فراترکیب جمع‌آوری و تحلیل می‌شوند. از میان الگوهای پیاده‌سازی روش فراترکیب، در این پژوهش الگوی هفت مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو به کار گرفته شده است که در پژوهش‌های فراترکیب بیشترین استفاده را دارد که شامل مراحل ۱- تنظیم سوال‌های پژوهش، ۲- بررسی نظام‌مند اصول پژوهشی، ۳- جستجو و انتخاب مقالات، ۴- استخراج اطلاعات مقالات، ۵- تجزیه و تحلیل یافته‌های کیفی، ۶- کنترل کیفیت کدهای استخراجی، ۷- ارائه

¹. Walker

². Resilience, Adaptability and Transformability in Social-Ecological Systems

یافته‌ها است (Erwin et al., 2011). با توجه به ماهیت مسئله پژوهش که معطوف به بازتفسیر و ارتقای سطح انتزاع مفهوم خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور است، روش فرا ترکیب انتخاب شد. برخلاف مرور سیستماتیک که عمدتاً بر تجمیع یافته‌ها تمرکز دارد، فرا ترکیب امکان استخراج مفاهیم کلان و بازسازی چارچوبی تبیینی را از دل تفسیرهای موجود فراهم می‌سازد. در خصوص نمونه و جامعه آماری در پژوهش حاضر، برای گردآوری داده‌های پژوهش، از داده‌های ثانویه به نام اسناد و مدارک گذشته استفاده شده است. این اسناد و مدارک شامل کلیه پژوهش‌های صورت‌گرفته در زمینه خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور بوده است. این نحوه گردآوری داده‌ها به تحلیل اسنادی نیز معروف است. در فرا ترکیب متن پژوهش‌های گذشته به عنوان داده‌ها محسوب می‌شود که دقیقاً همانند متن مصاحبه مستند شده است.

یافته‌های پژوهش

در ادامه، نتایج و یافته‌های پژوهش طبق الگوی هفت مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو ارائه می‌گردد.

گام ۱. تنظیم سوال‌های پژوهش

در خصوص سوال‌های پژوهش، تنظیم پرسش‌های پژوهش به پژوهشگر کمک می‌کند از چارچوب پژوهش خارج نشده و ضمن داشتن دید جامع، به موضوعات جانبی نپردازد. به همین منظور، در جدول شماره ۱ به سوالات مذکور اشاره می‌شود.

جدول شماره ۱: پرسش‌های پژوهش

ردیف	پارامتر	پرسش‌های پژوهش
۱	چیستی What	شناسایی مولفه‌ها، عناصر و ابعاد خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور
۲	جامعه مورد مطالعه Who	مطالعات و پژوهش‌هایی که به خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور و ابعاد و وجوه مختلف این مفهوم پرداخته است.
۳	چگونگی روش How	بررسی موضوعی آثار، شناسایی و یادداشت‌برداری نکات کلیدی، تحلیل مفاهیم، دسته‌بندی مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده، تحلیل اسنادی
۴	محدودیت زمانی When	کلیه مطالعات منتشر شده بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴

گام ۲. بررسی نظام‌مند اصول پژوهشی

در این مرحله، پژوهشگر به طور نظام‌مند به جستجوی مقاله‌های منتشرشده در مجله‌های مختلف می‌پردازد. بررسی کلیدواژه‌ها (مندرج در جدول شماره ۲) از طریق جستجوی عنوان، متن، چکیده، کلمات کلیدی و متن پژوهش‌ها به صورت جداگانه در همه پایگاه‌ها صورت گرفت. در این پژوهش معیارهای پذیرش و یا عدم پذیرش مقالات مطابق جدول ۳ تعیین شده است.

جدول شماره ۲: کلیدواژه‌های مدنظر جهت شناسایی مقاله‌های مرتبط به موضوع خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور

ردیف	کلیدواژه	ترجمه
۱	Resilient policy making	خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور
۲	Resilient Decision making	تصمیم‌گیری تاب‌آور
۳	Resilient policy	خط‌مشی تاب‌آور
۴	Resilient policy makers	خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور
۵	Resilient Decision makers	تصمیم‌گیران تاب‌آور

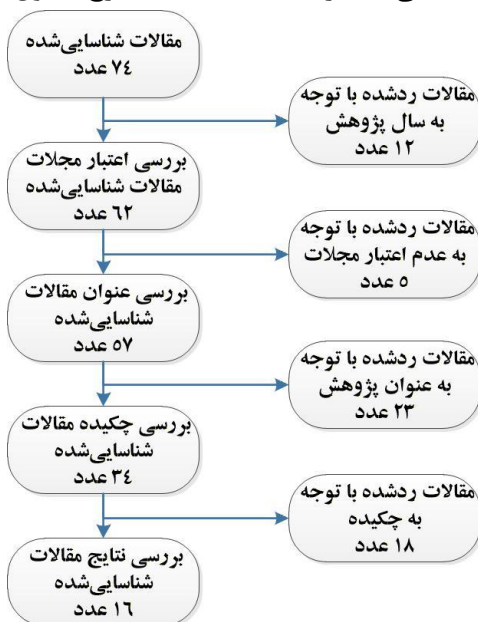
جدول شماره ۳: معیارهای پذیرش و عدم‌پذیرش مقالات

معیارها	معیارهای پذیرش	معیارهای عدم‌پذیرش
زبان مطالعات	مطالعات بین‌المللی	مطالعات داخلی (ضمن اینکه مطالعات داخلی با این موضوع یافت نمی‌شود)
زمان مطالعات	کلیه مطالعات منتشرشده بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴	مطالعات خارج از این بازه زمانی
اعتبار مطالعات	مطالعات منتشرشده در مجله‌های معتبر بین‌المللی	پایگاه‌های اطلاعاتی نامعتبر، نظرات شخصی بدون منابع معتبر
موضوع مطالعات	مطالعات و پژوهش‌هایی که به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور و ابعاد و وجوه مختلف این مفهوم پرداخته است.	موضوعاتی غیر از موارد اشاره‌شده

گام ۳. جستجو و انتخاب مقالات

در این مرحله، در هر بازبینی تعدادی از مقاله‌ها که در راستای پرسش‌های تحقیق نبودند یا ارتباط مشخصی به موضوع مدنظر (خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور) نداشتند، رد می‌شوند. در نتیجه این مقالات در فرآیند فراترکیب مورد بررسی قرار نمی‌گیرند. فرآیند بازبینی به این ترتیب انجام می‌پذیرد که پژوهشگر معیارهایی نظیر زبان، زمان، اعتبار و موضوع (به شرح جدول ۳) را در نظر می‌گیرد. تعداد مقاله‌ها و منابعی که در ابتدا یافت شد ۷۴ مقاله و

منبع بود که در نهایت ۱۶ مقاله و منبع مورد تحلیل قرار گرفت که به شرح جدول شماره ۱ قابل مشاهده هستند. شیوه غربالگری مقاله‌ها در شکل ۱ آورده شده است. همچنین، مقاله‌ها و پژوهش‌های شناسایی‌شده از لیست مجله‌ها به شرح جدول ۴ انتخاب شده‌اند.

شکل شماره ۱: فرآیند و چگونگی غربال‌گری و انتخاب مقالات و پژوهش‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور

جدول شماره ۴: فهرست مجله‌ها به همراه فراوانی تعداد مقالات از هر مجله

فراوانی تعداد مقالات از مجله	پایگاه‌های علمی			H-Index	Quartile	JCR	عنوان مجله/ناشر کتاب
	Scopus	WOS	سایر				
1	-	-	-	-	-	-	Springer International Publishing
1	*	*	-	141	Q1	3.4	Geoforum
1	*	*	- ISC	72	Q1	3.8	Policy Sciences
1	*	*	-	111	Q2	2.2	Fisheries Research
1	*	*	- DOAJ	25	Q1	3.1	European Journal of Futures Research
1	*	*	-	57	Q1	2.6	Journal of International Economic Law
1	*	*	-	127	Q1	6	Cities
1	*	*	-	28	Q2	2.3	ASCE-ASME Journal

فرآوانی تعداد مقالات از مجله	پایگاه‌های علمی			H-Index	Quartile	JCR	عنوان مجله/ناشر کتاب
	Scopus	WOS	سایر				
							of Risk and Uncertainty in Engineering Systems
1	*	*	-	90	Q1	5.1	Journal of Public Policy & Marketing
1	*	-	-	-	-	-	Advances in global leadership
1	*	*	-	52	Q2	2.4	Cognition, Technology & Work
1	*	*	-	57	Q1	-	Environment Systems and Decisions
1	*	*	- DOAJ - ISC	173	Q1	3.6	Ecology and Society
1	-	-	-	-	-	-	Island Press
1	*	*	-	114	Q1	5.7	Structural Safety
1	*	*	- DOAJ	79	Q2	1.7	Complexity

گام ۴. استخراج اطلاعات مقالات

بعد از شناسایی پژوهش‌های موردنظر، کلیه متون این مقالات به‌عنوان یک داده در نظر گرفته شد؛ بنابراین داده‌ها از نوع داده‌های کیفی هستند. به دلیل کیفی بودن داده‌ها، از یکی از معروف‌ترین شیوه‌های تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی استفاده شده است که کدگذاری باز نام دارد. این نوع کدگذاری دقیقاً با مرحله اول کدگذاری‌ها در پژوهش‌هایی که از روش نظریه داده‌بنیاد استفاده می‌کنند مشابه است. در این شیوه کدگذاری، کدها از متن مقاله استخراج می‌شود (کدگذاری مرتبه اول)؛ به این صورت که در ابتدا ۲۷۶ کد اولیه شناسایی گردید که پس از تفکیک و ادغام، در نهایت ۱۴۰ کد اولیه حاصل گردید. سپس بر روی این کدهای استخراج‌شده که مورد تفکیک و ادغام قرار گرفته‌اند، مجدداً کدگذاری دیگری صورت می‌گیرد که مقوله‌ها را شکل می‌دهد (کدگذاری مرتبه دوم به شرح جدول شماره ۶) و در نهایت بر روی مقوله‌ها نیز کدگذاری دیگری صورت می‌گیرد تا مفاهیم حاصل شود (به شرح جدول ۶). برخی از کدهای استخراج‌شده اولیه به شرح جدول شماره ۵ قابل مشاهده است.

جدول شماره ۵: نمونه‌ای از کدگذاری مرتبه اول

ردیف	متن مقالات	منبع	کد استخراجی
۱	پژوهشگران این مقاله تأکید دارند، خط‌مشی‌های مؤثر باید مکانیسم‌هایی را در برگیرند که به آن‌ها اجازه دهد در طول زمان تطبیق پیدا کنند. این به معنای ایجاد خط‌مشی‌هایی است که انعطاف‌پذیر هستند و می‌توان آن‌ها را با به وجود آمدن اطلاعات و شرایط جدید تنظیم کرد. همچنین خط‌مشی‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که شامل حلقه‌های بازخورد و مکانیسم‌های یادگیری باشد.	(Capano & Woo, 2017)	- تطبیق‌پذیری - انعطاف‌پذیری - به‌روزرسانی خط‌مشی - بازخورد - یادگیری
۲	استراتژی‌هایی برای افزایش تاب‌آوری که تضمین‌کننده سازگاری با اختلالات و امکان‌بازایی خود است. یکپارچه‌سازی که از ادغام مدیریت ریسک، پاداش و تاب‌آوری در فرآیندهای تصمیم‌گیری استراتژیک برای متعادل کردن دستاوردهای کوتاه‌مدت با ثبات بلندمدت دفاع می‌کند.	(Roberts, 2023)	- سازگاری با اختلالات - یکپارچه‌سازی - تعادل در دستاوردها
۳	این پژوهش فرآیند تصمیم‌گیری را در زمینه سیستم‌های پیچیده بررسی می‌کند. این مقاله بر اهمیت استراتژی‌های تصمیم‌گیری تطبیقی تأکید می‌کند که به سیستم‌ها اجازه می‌دهد به طور انعطاف‌پذیر به شرایط متغیر و عدم قطعیت پاسخ دهند. همچنین نیاز به درک و مدیریت پیچیدگی ذاتی سیستم‌ها، از جمله تعاملات و حلقه‌های بازخوردی که بر تاب‌آوری تأثیر می‌گذارند را برجسته می‌کند. سالومون چارچوب‌های تصمیم‌گیری را پیشنهاد می‌کند که اصول تاب‌آوری را در بر می‌گیرد و هدف آن افزایش توانایی سیستم‌ها برای مقاومت و بازایی از اختلالات است.	(Salomon, Broggi, Kruse, Weber & Beer, 2020)	- رویکرد تطبیقی در تصمیم‌گیری - انعطاف‌پذیری - ایجاد حلقه‌های بازخورد - مقاومت در برابر اختلالات

گام ۵. تجزیه و تحلیل یافته‌های کیفی

در پژوهش حاضر، تحلیل داده‌ها در چارچوب روش فرا ترکیب و با هدف دستیابی به مفاهیم کلان خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور انجام شد. بدین منظور، در گام نخست، تمامی عوامل، مؤلفه‌ها و مضامین استخراج‌شده از مطالعات منتخب، بدون پیش‌فرض نظری، به‌عنوان کدهای اولیه در نظر گرفته شدند. این کدها بازتاب‌دهنده مفاهیم صریح و ضمنی موجود در متون پژوهشی بوده و مبنای اولیه تحلیل را شکل دادند. در ادامه، با تمرکز بر محتوای مفهومی هر کد و بررسی دقیق شباهت‌ها و تفاوت‌های معنایی میان آن‌ها، فرایند تفکیک، پالایش و ادغام کدها انجام گرفت تا ضمن حذف تکرارهای مفهومی، انسجام تحلیلی داده‌ها حفظ شود. پس از این مرحله، کدهای پالایش‌شده بر اساس میزان تشابه و هم‌پوشانی

مفهومی در قالب مقوله‌های مشابه سامان‌دهی شدند. این مرحله که از حساس‌ترین مراحل فراتر کبب به شمار می‌رود، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری ساختار مفهومی پژوهش دارد؛ چراکه نحوه مقوله‌بندی کدها مستقیماً بر تفسیر نهایی از خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور اثر می‌گذارد. در این پژوهش، داده‌های تحلیلی از مجموع ۱۶ مقاله منتخب گردآوری شد که در نتیجه فرایند کدگذاری اولیه، تعداد ۲۷۶ کد شناسایی گردید. این کدها پس از بررسی‌های مکرر و ادغام مفاهیم هم‌معنا، به ۱۴۰ کد نهایی تقلیل یافتند. در گام بعد، کدهای نهایی بر اساس نزدیکی مفهومی در قالب ۷ مقوله اصلی دسته‌بندی شدند. این مقوله‌ها شامل: عوامل زمینه‌ساز و شتاب‌دهنده‌ها (ذیل مفهوم پیش‌آیندهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور)، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور و ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور (ذیل مفهوم ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری و خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور)، و نیز خروجی‌ها، نتایج و اثرات (ذیل مفهوم پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور) هستند. در نهایت، مقوله‌های شناسایی‌شده در سطحی انتزاعی‌تر جمع‌بندی شده و سه مفهوم کلان پیش‌آیندهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری و خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور و پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را شکل دادند. این مفاهیم کلان، چارچوب مفهومی پژوهش حاضر و مبنای تبیین مدل نهایی خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را تشکیل می‌دهند. خلاصه نتایج این فرایند تحلیلی در جدول شماره ۶ ارائه شده است.

جدول شماره ۶: مفاهیم، مقوله‌ها و کدهای شناسایی‌شده مستخرج از پژوهش‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور

مفاهیم	مقوله‌ها	کدهای مستخرج	تعداد	مجموع
پیش‌آیندهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور	عوامل زمینه‌ساز	تحول، تنش‌های سیاسی، محدودیت منابع، چالش‌های غیرمنتظره، تطبیق، حلقه‌های بازخورد، مکانیسم‌های یادگیری، درگیری ذینفعان، دیدگاه‌های متنوع، پیش‌بینی آینده احتمالی، فشارهای خارجی، ناعادلانه، شهروندان، جامعه مدنی، هماهنگی دولت، همکاری دولت و نهادهای محلی، محیط‌های پیچیده، ترکیب، گفتمان، بحث‌های خط‌مشی، جوامع محلی، نتایج متناقض، سیستم پیچیده، عدم قطعیت، شرایط متغیر، آسیب‌پذیری، بلایای طبیعی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، عوامل فیزیکی، پیچیدگی، به هم پیوستگی، چالش، اختلالات جهانی، عدم قطعیت، مسائل احتمالی، چالش پیش‌بینی‌نشده، سناریو غیرقابل پیش‌بینی، شیوه‌های تثبیت‌شده، عدم قطعیت، شوک، بحران، فروپاشی، ابهامات،	۴۷	۱۴۰

مفاهیم	مقوله‌ها	کدهای مستخرج	تعداد	مجموع
ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری و خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور	شتاب‌دهنده‌ها	غیرمنتظره، عدم قطعیت ذاتی، غیرمنتظره. مشارکت ذینفعان، ضمانت پاسخ به بحران‌های پیش‌رو، اطلاعات و شرایط جدید، برنامه‌ریزی سناریو، مشارکت، تجمع عمومی، مسئولیت فردی، ارزیابی ریسک، ارزیابی پاداش، مدیریت ریسک، ابهام، مشارکت، آموزش مستمر، تصمیم‌گیری.	۱۴	
	ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور	انعطاف‌پذیر، استحکام، آسیب‌پذیری‌های بالقوه، سازگاری، مشروعیت، اعتماد به حاکمیت، واکنش به بحران، سازگاری، یکپارچگی، تصمیم‌گیری تطبیقی، دیدگاه‌های متنوع، پیش‌بینی، مدیریت عدم اطمینان، سازگاری، مدیریت تطبیقی، ظرفیت انطباق، پاسخگویی، مدیریت پیچیدگی، پاسخگویی، انعطاف‌پذیری، پویایی سیستم، حلقه‌های بازخورد، انعطاف‌پذیری، پیش‌بینی، مدیریت اختلالات.	۲۵	
	ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور	رهبری مؤثر، مهارت‌های رهبری، همکاری، چشم‌انداز استراتژیک، برنامه‌ریزی بلندمدت، تاکتیک انطباقی، توانایی رهبری تغییر، تفکر تاب‌آور.	۸	
پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور	خروجی	تعادل بین خط‌مشی‌های بالا به پایین و پایین به بالا، پاسخگویی به تهدیدهای جدید، بازیابی از اختلالات، عملکرد مؤثر در شرایط پیچیده، عملکرد مناسب، بهبود، تعدیل مستمر، درک مردم از انصاف، محیط سازگار، محیط پایدار، بهبود زیرساخت، آمادگی اجتماعی، ظرفیت انطباقی، برنامه‌ریزی تاب‌آور، پیش‌بینی، ارزیابی، ارتباط متقابل، پیش‌بینی، هدایت.	۱۹	
	نتایج	بازگشت از بحران‌ها، سازگاری، انطباق، تاب‌آوری، آموزش عمومی، تعادل، دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت، ادغام، مدیریت پیچیدگی، تعامل، توانایی مقاومت، مدیریت مؤثر، توانمندسازی، بهبود مستمر، مدیریت اختلالات، آمادگی، تغییر، اثربخشی، بازیابی، پیشرفت، ترکیب.	۲۱	
	اثر	توسعه خط‌مشی، تغییر خط‌مشی، تعدیل خط‌مشی، رشد، تحول، اثربخشی.	۶	

گام ۶. کنترل کیفیت کدهای استخراجی

در این پژوهش، برای سنجش پایایی کدهای استخراج‌شده از روش توافق بین دو کدگذار (شاخص کاپا) استفاده شده است. به صورتی که علاوه بر پژوهشگر که اقدام به کدگذاری اولیه نموده است، پژوهشگر دیگری نیز همان متنی که خود پژوهشگر کدگذاری

نموده را بدون اطلاع از کدهای وی به طور جداگانه کدگذاری می‌کند. در صورتی که کدهای این دو پژوهشگر به هم نزدیک باشند، نشان‌دهنده توافق بالای این دو کدگذار است. همان‌طور که در جدول ۷ مشخص است پژوهشگر ۱۴۰ کد استخراج کرده و خبره ۱۲۷ کد استخراج نموده است که ۱۰۳ مورد از آن‌ها مشابه بوده؛ بنابراین، شاخص کاپا معادل ۷۳ درصد است. اگر میزان شاخص کاپا بین ۶۱ تا ۸۱ درصد باشد، معتبر و اگر بالاتر از ۸۱ درصد باشد عالی است؛ بنابراین، شاخص کاپا در این پژوهش معتبر است.

جدول شماره ۷: اعتبارسنجی کدگذاری

کدگذاری خبره	کدگذاری پژوهشگر	
۱۲۷	۱۴۰	جمع کدهای شناسایی شده
	۱۰۳	کدهای شناسایی شده مشابه
	۳۷	کدهای شناسایی شده متفاوت

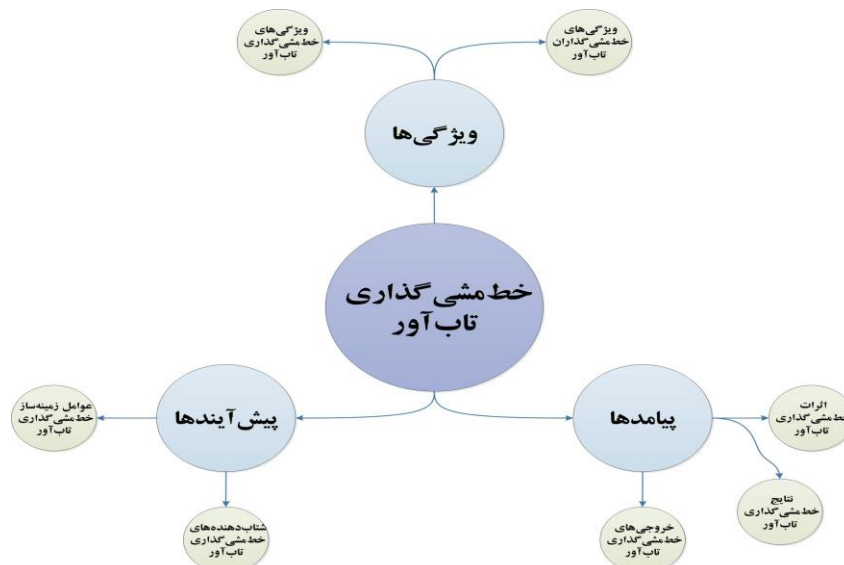
گام ۷. ارائه یافته‌ها

در مرحله آخر از تحلیل فراترکیب، تحلیل نتایج و الگوی استخراج شده مطابق شکل شماره ۲ ارائه می‌شوند. در نهایت، ۱۴۰ کد استخراج شده در قالب ۷ مقوله و ۳ مفهوم کلان طبقه‌بندی شدند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدلی برای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور مبتنی بر پژوهش‌ها و مطالعات موجود در این خصوص انجام گرفت. در این پژوهش برای دستیابی به هدف مورد نظر، پس از مرور ادبیات و شناسایی ۱۶ مقاله منتخب، با روش کیفی فراترکیب و با استفاده از روش کدگذاری، پیش‌آیندها، ویژگی‌ها و پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور استخراج گردید. لازم به ذکر است که فراترکیب حاضر با رویکردی تفسیری-تحلیلی، یافته‌های مطالعات منتخب را بازخوانی و در سطحی بالاتر از انتزاع مفهومی بازسازمان‌دهی کرده است. حاصل این فرایند، ساخت یک چارچوب مفهومی منسجم از خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور است که متشکل از سه مفهوم کلان و هفت مقوله مرتبط بوده و امکان تبیین منطق درونی و پویایی‌های این نوع خط‌مشی‌گذاری را فراهم می‌سازد. چارچوب مفهومی برآمده از این فراترکیب نشان می‌دهد که خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را نمی‌توان به‌مثابه مجموعه‌ای از

ابزارها، ویژگی‌ها یا توصیه‌های مجزا درک کرد، بلکه باید آن را فرایندی پویا، چندسطحی و رابطه‌مند دانست که در بستر تعامل مستمر میان پیش‌آیندهای زمینه‌ای، سازوکارهای فرایندی خط‌مشی‌گذاری و پیامدهای یادگیرانه و انطباقی شکل می‌گیرد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تاب‌آوری خط‌مشی نه صرفاً حاصل ظرفیت‌های نهادی پیشینی است و نه نتیجه تصمیمات مقطعی، بلکه محصول هم‌کنشی نظام‌مند عواملی است که از یک‌سو بستر شکل‌گیری خط‌مشی را فراهم می‌کنند، از سوی دیگر منطق کنش و تصمیم‌گیری سیاستی را در طول فرایند هدایت می‌نمایند و در نهایت از طریق بازخوردهای یادگیرانه، خود نظام خط‌مشی‌گذاری را بازتولید و تقویت می‌کنند. از این منظر، مفاهیم کلان استخراج‌شده در این پژوهش را می‌توان به‌عنوان اجزای یک زنجیره تبیینی در نظر گرفت که نشان می‌دهد چگونه خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور از سطح آمادگی و ظرفیت‌سازی اولیه عبور کرده، در فرایندهای تعاملی، تطبیقی و مبتنی بر یادگیری نهادینه می‌شود و در نهایت به تولید پیامدهایی منجر می‌گردد که خود زمینه‌ساز ارتقای تاب‌آوری در چرخه‌های بعدی خط‌مشی‌گذاری است. این صورت‌بندی مفهومی امکان آن را فراهم می‌سازد که خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور نه به‌عنوان یک وضعیت ایستا یا هدف نهایی، بلکه به‌عنوان یک منطق فرایندی و تحول‌پذیر فهم شود؛ منطقی که در آن پایداری، انعطاف‌پذیری و یادگیری در پیوندی درونی و مستمر با یکدیگر قرار دارند. در حالی که بخش قابل توجهی از ادبیات موجود هر یک از این ابعاد را بسط‌صورت جداگانه بررسی کرده‌اند، فرا ترکیب حاضر با ادغام تفسیری این دیدگاه‌ها، آن‌ها را در قالب یک ساختار چندسطحی و به‌هم‌پیوسته صورت‌بندی می‌کند. این امر امکان عبور از نگاه‌های جزیره‌ای و حرکت به‌سوی فهمی تبیینی از خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را فراهم می‌سازد.

شکل شماره ۲: یافته‌های فراترکیب مطالعات و پژوهش‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور

– **پیش‌آیندهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور:** منظور از پیش‌آیندها عواملی هستند که منجر به پدیدار شدن خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور می‌شوند. پیش‌آیندها به ۲ دسته عوامل زمینه‌ساز و شتاب‌دهنده‌ها تقسیم می‌شوند. عوامل زمینه‌ساز شرایطی را ایجاد می‌کنند که منجر به پدیدار شدن خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور می‌گردد و عوامل شتاب‌دهنده منجر به سرعت‌دادن به خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور خواهند شد. عواملی مانند تحول، تنش‌های سیاسی، محدودیت منابع، چالش‌های غیرمنتظره، تطبیق، حلقه‌های بازخورد، مکانیسم‌های یادگیری، درگیری ذینفعان، دیدگاه‌های متنوع، پیش‌بینی آینده احتمالی، فشارهای خارجی، ناعادلانه، شهروندان، جامعه مدنی، هماهنگی دولت، همکاری دولت و نهادهای محلی، محیط‌های پیچیده، ترکیب، گفتمان، بحث‌های خط‌مشی، جوامع محلی، نتایج متناقض، سیستم پیچیده، عدم قطعیت، شرایط متغیر، آسیب‌پذیری، بلایای طبیعی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، عوامل فیزیکی، پیچیدگی، به هم پیوستگی، چالش، اختلالات جهانی، عدم قطعیت، مسائل احتمالی، چالش پیش‌بینی نشده، سناریو غیرقابل پیش‌بینی، شیوه‌های تثبیت شده، عدم قطعیت، شوک، بحران، فروپاشی، ابهامات، غیرمنتظره، عدم قطعیت ذاتی و غیرمنتظره زمینه‌ساز ایجاد خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور بوده و عواملی نظیر مشارکت ذینفعان، ضمانت پاسخ به بحران‌های پیش‌رو، اطلاعات و شرایط جدید،

برنامه‌ریزی سناریو، مشارکت، تجمع عمومی، مسئولیت فردی، ارزیابی ریسک، ارزیابی پاداش، مدیریت ریسک، ابهام، مشارکت، آموزش مستمر و تصمیم‌گیری باعث ایجاد سرعت بالا در پدیدارشدن خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور می‌گردد.

- **ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری و خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور:** این مؤلفه شامل ویژگی‌های مرتبط با مفهوم اصلی خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور می‌گردد که در ۲ مؤلفه ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور و ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور تدوین شده است. ویژگی خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور شامل انعطاف‌پذیری، استحکام، آسیب‌پذیری‌های بالقوه، سازگاری، مشروعیت، اعتماد به حاکمیت، واکنش به بحران، سازگاری، یکپارچگی، تصمیم‌گیری تطبیقی، دیدگاه‌های متنوع، پیش‌بینی، مدیریت عدم اطمینان، سازگاری، مدیریت تطبیقی، ظرفیت انطباق، پاسخگویی، مدیریت پیچیدگی، پاسخگویی، انعطاف‌پذیری، پویایی سیستم، حلقه‌های بازخورد، انعطاف‌پذیری، پیش‌بینی و مدیریت اختلالات می‌گردد. همچنین ویژگی خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور شامل رهبری مؤثر، مهارت‌های رهبری، همکاری، چشم‌انداز استراتژیک، برنامه‌ریزی بلندمدت، تاکتیک انطباقی، توانایی رهبری تغییر و تفکر تاب‌آور می‌گردد.

- **پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور:** پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور شامل ۳ دسته از مقوله‌ها به شرح خروجی، نتایج و اثر می‌گردد. منظور از خروجی، اولین سطح از پیامد است که در خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور شامل تعادل بین خط‌مشی‌های بالا به پایین و پایین به بالا، پاسخگویی به تهدیدهای جدید، بازیابی از اختلالات، عملکرد مؤثر در شرایط پیچیده، عملکرد مناسب، بهبود، تعدیل مستمر، درک مردم از انصاف، محیط سازگار، محیط پایدار، بهبود زیرساخت، آمادگی اجتماعی، ظرفیت انطباقی، برنامه‌ریزی تاب‌آور، پیش‌بینی، ارزیابی، ارتباط متقابل، پیش‌بینی و هدایت می‌گردد. منظور از نتایج، دومین سطح از پیامدها است که با گذشت زمان از انجام فرایند پدیدار شده و شامل بازگشت از بحران‌ها، سازگاری، انطباق، تاب‌آوری، آموزش عمومی، تعادل، دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت، ادغام، مدیریت پیچیدگی، تعامل، توانایی مقاومت، مدیریت مؤثر، توانمندسازی، بهبود مستمر، مدیریت اختلالات، آمادگی، تغییر، اثربخشی، بازیابی، پیشرفت، ترکیب می‌گردد. منظور از اثر، سومین سطح از پیامدها است که در سطح اثربخشی فرایند بوده و شامل توسعه خط‌مشی، تغییر خط‌مشی، تعدیل خط‌مشی، رشد، تحول، اثربخشی می‌گردد.

یافته‌های این فراترکیب نشان می‌دهد که خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را باید به‌مثابه یک فرایند پویای شکل‌گیری، عمل و بازتولید خط‌مشی در شرایط عدم قطعیت فهم کرد؛ فرایندی که در آن، پیش‌آیندها نقش محرک‌های ساختاری و زمینه‌ای را ایفا می‌کنند، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری و خط‌مشی‌گذاران به‌عنوان سازوکارهای میانی عمل می‌نمایند و پیامدها بیانگر نتایج کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت این کنش خط‌مشی‌گذاری هستند. در این چارچوب، رابطه میان مفاهیم نه خطی و ایستا، بلکه چرخه‌ای، تعاملی و مبتنی بر بازخورد است.

در سطح نخست، پیش‌آیندهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور نشان‌دهنده شرایطی هستند که ضرورت عبور از الگوهای تثبیت‌شده و خطی خط‌مشی‌گذاری را ایجاد می‌کنند. عوامل زمینه‌ساز از جمله پیچیدگی و به‌هم‌پیوستگی سیستم‌ها، عدم قطعیت ذاتی، شوک‌ها، بحران‌ها، اختلالات جهانی، محدودیت منابع و آسیب‌پذیری‌های اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی بستری را فراهم می‌کنند که در آن‌ها الگوهای متعارف خط‌مشی‌گذاری کارایی خود را از دست می‌دهند. این عوامل، خط‌مشی‌گذاری را با وضعیتی مواجه می‌سازند که در آن پیش‌بینی‌پذیری کاهش یافته و نیاز به سازگاری، یادگیری و بازاندیشی مستمر افزایش می‌یابد. در مقابل، عوامل شتاب‌دهنده نظیر مشارکت ذی‌نفعان، مکانیسم‌های یادگیری، ارزیابی و مدیریت ریسک، برنامه‌ریزی سناریویی، آموزش مستمر و تصمیم‌گیری تطبیقی، نقش فعال‌ساز را ایفا می‌کنند و امکان‌گذار از «ضرورت تاب‌آوری» به «تحقق عملی تاب‌آوری» را فراهم می‌سازند. به‌عبارت دیگر، پیش‌آیندها توضیح می‌دهند که چرا خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور پدیدار می‌شود و شتاب‌دهنده‌ها تبیین می‌کنند که چگونه این پدیداری تسریع می‌گردد.

در سطح میانی، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور و ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور به‌عنوان سازوکارهای ترجمه فشارهای محیطی به کنش خط‌مشی‌گذاری عمل می‌کنند. ویژگی‌هایی مانند انعطاف‌پذیری، تصمیم‌گیری تطبیقی، مدیریت عدم اطمینان، بهره‌گیری از حلقه‌های بازخورد، مشروعیت و پاسخگویی نشان می‌دهد که خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور مبتنی بر منطق «کنترل کامل» نیست، بلکه بر ظرفیت انطباق تدریجی و یادگیری در شرایط ابهام استوار است. هم‌زمان، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور- از جمله رهبری مؤثر، چشم‌انداز استراتژیک، همکاری، توانایی رهبری تغییر و تفکر تاب‌آور- نقش تعیین‌کننده‌ای در فعال‌سازی این ویژگی‌ها ایفا می‌کنند. این رابطه نشان می‌دهد که تاب‌آوری خط‌مشی صرفاً یک خصیصه

نهادی یا ساختاری نیست، بلکه به‌شدت وابسته به قابلیت‌های شناختی، تعاملی و راهبردی کنشگران خط‌مشی‌گذار است.

در سطح پیامدها، یافته‌ها حاکی از یک توالی معنادار میان خروجی‌ها، نتایج و اثرات خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور است. خروجی‌ها بیانگر پیامدهای بلافصل کنش خط‌مشی‌گذاری هستند که در قالب بهبود عملکرد در شرایط پیچیده، بازیابی از اختلالات، پاسخگویی به تهدیدهای جدید و ایجاد تعادل میان رویکردهای بالا به پایین و پایین به بالا ظهور می‌یابند. این خروجی‌ها به‌مرور زمان به نتایجی منجر می‌شوند که شامل افزایش ظرفیت انطباق، یادگیری اجتماعی، توانایی مقاومت، مدیریت مؤثر پیچیدگی و آمادگی برای مواجهه با بحران‌های آتی است. در نهایت، این نتایج انباشتی به سطح اثر ارتقا می‌یابند؛ جایی که خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور به توسعه، تغییر و تعدیل خط‌مشی‌ها و در نهایت به تحول و اثربخشی پایدار نظام خط‌مشی‌گذاری منجر می‌شود.

بر این اساس، چارچوب مفهومی استخراج‌شده از این پژوهش نشان می‌دهد که خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور یک وضعیت نهایی یا مجموعه‌ای از شاخص‌ها نیست، بلکه یک فرایند تحول‌پذیر است که از تعامل مستمر میان پیش‌آیندهای ناپایدار، سازوکارهای نهادی و کنشگری تطبیقی، و پیامدهای یادگیرانه و تحول‌آفرین شکل می‌گیرد. این صورت‌بندی مفهومی، رابطه میان مفاهیم و مقوله‌ها را در قالب یک زنجیره تبیینی منسجم توضیح داده و امکان فهم «چگونگی» و «چرایی» پدیدار شدن و تداوم خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور را فراهم می‌سازد.

پیشنهاد‌های پژوهشی و عملیاتی

- آزمون تجربی روابط علی میان پیش‌آیندها، ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری و پیامدهای خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور و بررسی نقش نسبی عوامل زمینه‌ساز و شتاب‌دهنده؛
- مطالعه‌ی نقش خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور و قابلیت‌هایی مانند رهبری، تفکر تاب‌آور و هدایت تغییر، به‌عنوان سازوکارهای واسطه با روش‌های کیفی؛
- به‌کارگیری چارچوب مفهومی این پژوهش در حوزه‌های سیاستی مختلف (مانند مدیریت بحران، سلامت، محیط‌زیست و حکمرانی شهری)؛
- نهادینه‌سازی خط‌مشی‌گذاری تاب‌آور به‌عنوان یک فرایند مستمر و یادگیرنده در شرایط عدم قطعیت، نه صرفاً واکنشی به بحران‌ها؛

• توسعه ظرفیت‌های خط‌مشی‌گذاران تاب‌آور از طریق آموزش رهبری، تفکر استراتژیک و مدیریت عدم‌اطمینان

حمایت و قدردانی

نویسندگان بدین‌وسیله از تمامی اساتید و پژوهشگرانی که با ارائه مشاوره‌های تخصصی در حوزه‌ی روش‌شناسی فراترکیب ما را یاری دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع فارسی

- الوانی، سیدمهدی. (۱۳۹۲). *تصمیم‌گیری و تعیین خط‌مشی دولتی*. انتشارات سمت.
- الوانی، سیدمهدی؛ شریف‌زاد، فتاح. (۱۳۹۲). *فرآیند خط‌مشی‌گذاری عمومی*. انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- باقری، محمدرضا؛ پورعزت، علی‌اصغر؛ مظاهری، محمدمهدی و باقری‌میاب، شهلا. (۱۳۹۲). تدوین سیستم خط‌مشی‌گذاری فرهنگی آینده‌نگر با استفاده از هم‌افزایی مدل‌ها. *فصلنامه علمی پژوهشی حکمرانی فرهنگ*. ۶(۲۲). ۱۳۵-۱۶۲.
- رزم‌آهنگ، مهدی. (۱۳۹۷). راهبردهای آمریکا در راستای هوشمندسازی تحریم‌ها علیه ایران و ارائه راهکارهای مقابله؛ با تأکید بر روابط مالی و بانکی بین‌المللی. *فصلنامه روابط خارجی*. ۱۰(۴). ۵-۳۷.
- شمس، زهرا؛ وحدتی، حجت؛ زارعی‌متین، حسن؛ نظرپوری، هوشنگ و موسوی، نجم‌الدین. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل موثر بر تاب‌آوری سازمانی با رویکرد فراترکیب. *چشم‌انداز مدیریت دولتی*. ۱۱(۳). ۳۹-۶۵.
- مدنی، فرزانه؛ مهدوی، افسون؛ رفیعیان، مجتبی و محمدنیا قرایی، فاطمه. (۱۴۰۰). کاربرد روش‌شناسی فرامطالعه در واکاوی تغییر پارادایم‌ها به رهیافت شهرسازی معنویت‌مبنا. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی* ۲۱(۶۳). ۴۲۵-۴۰۳.
- مودب، محمدصادق. (۱۳۸۴). *تحلیلی از نارسائی‌های خط‌مشی‌گذاری عمومی در ایران*. *مطالعات مدیریت بهبود و تحول*. ۱۲(۴۷). ۱۶۱-۱۷۸.

References

- Alvani, M., & Sharifzad, F. (2014). *The Public Policy Making Process*. Tehran: Allameh Tabatabaei Publications. (In Persian)
- Alvani, M. (2014). *Decision Making and Determining Government Policy*. Second Edition. *Tehran: Samt*. (In Persian)
- Baker, S. M. (2009). Vulnerability and resilience in natural disasters: A marketing and public policy perspective. *Journal of Public Policy & Marketing*, 28(1), 114-123.
- Baqeri, M. R., Pourezat, A.A., Mazaheri, M.M., & Baqeri Miab, S. (2013). Preparation of a Futuristic Cultural Policymaking System Through Syner-gizing the Models. *Strategy for Culture*, 6(22), 135-162. (In Persian)

- Berkes, F., Colding, J., & Folke, C. (2003). Navigating Social-Ecological Systems: Building Resilience for Complexity and Change. *Cambridge University Press*.
- Capano, G., & Woo, J. J. (2017). Resilience and robustness in policy design: A critical appraisal. *Policy Sciences*, 50(3), 399-426.
- Castañeda, G., & Guerrero, O. A. (2018). The resilience of public policies in economic development. *Complexity*, 2018(1), 9672849.
- Chmutina, K., Lizarralde, G., Dainty, A., & Boshier, L. (2016). Unpacking resilience policy discourse. *Cities*, 58, 70-79.
- Dewaele, L., & Lucas, R. (2022). Policymaking to support resilience in democratic countries: an examination of Sweden, Israel, and Australia. *European Journal of Futures Research*, 10(1), 1-9.
- Erwin, E. J., Brotherson, M. J. & Summers, J. A., (2011). Understanding Qualitative Metasynthesis: Issues and Opportunities in Early Childhood Intervention Research. *Journal of Early Intervention*, 33(3), pp. 186- 200.
- Folke, C., Carpenter, S. R., Walker, B., Scheffer, M., & Elmquist, T. (2005). Regime Shifts, Resilience, and Biodiversity in Ecosystem Management. *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics*, 36, 557-575.
- Holling, C. S. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), 1-23.
- Holling, C. S. (1978). *Adaptive Environmental Assessment and Management*. Wiley.
- Huck, A., Monstadt, J., & Driessen, P. (2020). Mainstreaming resilience in urban policy making? Insights from Christchurch and Rotterdam. *Geoforum*, 117, 194-205.
- Larkin, S., Fox-Lent, C., Eisenberg, D. A., Trump, B. D., Wallace, S., Chadderton, C., & Linkov, I. (2015). Benchmarking agency and organizational practices in resilience decision making. *Environment Systems and Decisions*, 35, 185-195.
- Leki, R. S. (2019). Growing global resilience leadership: working with diplomats. In *Advances in global leadership* (pp. 191-205). *Emerald Publishing Limited*.
- Madani, F., Mahdavi, A., Rafiyan, M., & Mohammad Niae Qaraee, F. (2021). Usage of meta- Synthesis methodology in analyzing paradigm shifts based on spiritual urbanism approach. *jgs*. 21(63), 21. (In Persian)
- Marshall, N. A. (2007). Can policy perception influence social resilience to policy change? *Fisheries Research*, 86(2-3), 216-227.
- Martikalini, C. (2024). Policy learning in collaborative government: A framework for adaptive and resilient public policy. *Edelweiss Applied Science and Technology*, 8(6), 9142-9157. <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.3954>
- Meadows, D. H. (2008). *Thinking in Systems: A Primer*. Chelsea Green Publishing.
- Miller, C. A., & Fudge, S. (2008). *Environmental Policy and Practice: A Systemic Approach*. Routledge.
- Moadab, M. (2005). An Analysis of the Shortcomings of Public Policy Making System in Iran. *Management Studies in Development and Evolution*, 12(47), 161-178. (In Persian).
- Moser, S. C., & Ekstrom, J. A. (2010). A Framework to Diagnose Barriers to Climate Change Adaptation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(51), 22026-22031.

- Nozhati, S. (2021). A resilience-based framework for decision making based on simulation-optimization approach. *Structural Safety*, 89, 102032.
- OECD (2025), *Strategic Foresight Toolkit for Resilient Public Policy: A Comprehensive Foresight Methodology to Support Sustainable and Future-Ready Public Policy*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/bcdd9304-en>.
- Razmahang, M. (2019). US Strategies to Smartize Sanctions Against Iran and Presenting Coping Solutions with an Emphasis on International Financial and Banking Relations. *Foreign Relations*, 10(4), 5-37. (In Persian).
- Roberts, A. (2023). Risk, Reward, and Resilience Framework: Integrative Policy Making in a Complex World. *Journal of International Economic Law*, 26(2), 233-265.
- Salomon, J., Broggi, M., Kruse, S., Weber, S., & Beer, M. (2020). Resilience decision-making for complex systems. *ASCE-ASME Journal of Risk and Uncertainty in Engineering Systems, Part B: Mechanical Engineering*, 6(2), 020901.
- Scott, M. (2021). Resilience, risk, and policymaking. In *COVID-19 and Similar Futures: Pandemic Geographies* (pp. 113-118). Cham: Springer International Publishing.
- Shams, Z., Vahdati, H., Zarei matin, H., Nazapouri, H., & Mousavi, N. (2020). Identify The Factors Affecting Organizational Resilience With The Use Of Meta-Synthesis Approach. *Public Administration Perspective*, 11(3), 39-65. doi: 10.48308/jpap.2020.96797. (In Persian).
- Solecki, W. D., Rosenzweig, C., & William, T. (2015). Building Resilience in Urban Environments: Lessons from the New York City Panel on Climate Change. In *Climate Change and Cities: Second Assessment Report of the Urban Climate Change Research Network* (pp. 413-434). Cambridge University Press.
- Van den Heuvel, C., Alison, L., & Power, N. (2014). Coping with uncertainty: Police strategies for resilient decision-making and action implementation. *Cognition, Technology & Work*, 16, 25-45.
- Walker, B., & Salt, D. (2012). *Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World*. Island Press.
- Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S. R., & Kinzig, A. (2004). Resilience, Adaptability and Transformability in Social-Ecological Systems. *Ecology and Society*, 9(2), 5.